

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

*Російсько-українська війна: сучасні та історичні контексти,
компаративні ретроспекції*

Світлана ОРЛИК

докторка історичних наук, професорка,
професорка кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи,
Центральнотраїнський національний технічний університет
(Кропивницький, Україна), svitlana.orlik@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6280-9273>

Мародерство, грабежі, розбій російських окупаційних військ на Східній Галичині й Північній Буковині в роки Першої світової війни

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.02.004>

УДК: 94(477.83/86)«1914/1918»

Анотація. Мета дослідження – висвітлити проблему мародерства, грабежів і розбою, які чинилися російською окупаційною владою в роки Великої війни в тимчасово окупованих українських регіонах – Східній Галичині та Північній Буковині, що актуалізувалася у зв'язку з розпочатою Російською Федерацією війною проти України. У процесі роботи використано загальнонаукові та спеціальні історичні методи дослідження: причинно-наслідковий, системного аналізу, історико-порівняльний, ретроспективний, історико-типологічний, історико-генетичний та ін. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше в історіографії проведено спеціальний аналіз поведінки російських окупаційних військ та цивільної окупаційної влади на території Східної Галичини і Північної Буковини в часи Першої світової війни, що проявлялася у вигляді мародерства, грабежів, розбою стосовно мешканців окупованих територій. **Основні результати дослідження.** Акцентовано увагу на прийнятих напередодні Великої війни нормах міжнародного гуманітарного права щодо захисту життя, гідності, релігійних переконань та приватної власності цивільного населення під час збройних конфліктів. Спираючись на архівні документи, наведено конкретні факти мародерства, грабежів і розбою, які чинилися російською окупаційною владою відносно цивільного населення на тимчасово окупованих західноукраїнських землях, і показано, що ці факти були типовими і масовими. Акцентовано увагу на тотальних реквізиціях на потреби армії у селян і поміщиків збіжжя, продуктів харчування, конфіскації покинутого власниками майна, банківських вкладів та майна, яке знаходилося у банківських установах, грабежах особистого майна мешканців окупованих територій, вимаганні контрибуцій від жителів міст, які здійснювали російські війська та російська окупаційна влада. Розкрито особливості вивезення награвованого майна під час евакуації російських військ. **Висновки.** Випадки мародерства, грабежів та розбою стосовно місцевого населення Східної Галичини і Північної Буковини з боку російських військ та встановленої у тилу війни цивільної окупаційної влади під час Першої світової війни були масовими і жорстокими, супроводжувалися навмисним нищенням приватного житла та майна, що доводило місцеве населення до зубожіння та голоду.

Ключові слова: Перша світова війна, Східна Галичина, Північна Буковина, мародерство, грабіж, цивільне населення, конвенція.

Гострою і надзвичайно важливою є проблема мародерства («викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених»), грабежів (відкрите викрадення чужого майна), розбою («напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства»)¹, які під час війн часто супроводжуються навмисним знищенням майна і вбивствами цивільного населення в умовах бойових дій та окупації. Крім конкретного правового значення, поняття «мародерство» часто застосовують як узагальнювальне щодо всіх злочинів, вчинених під час війни загарбницькими військами та цивільною окупаційною владою на тимчасово окупованих територіях відносно цивільного населення. Війни, які людство вело до ХХ ст., завжди супроводжувалися цими жахливими явищами і, власне, мали їх за основну мету, адже в ті часи на війну часто йшли, щоб збагатитися. Але світ прагнув стати кращим. Ще до початку Великої війни міжнародна спільнота була стурбована активними процесами, пов'язаними зі створенням військово-політичних угруповань (Троїстого союзу й Антанти), які свідчили про реальні перспективи початку збройного конфлікту між державами. Враховуючи глибинність причин цієї війни, варто зазначити, що вона була неминучою і масштабною, а зважаючи на розвиток смертоносності озброєння – кровопролитною і руйнівною. Тож 18 травня 1899 р. на 1-й мирній конференції у Гаазі було прийнято 6 конвенцій, які урегульовували норми міжнародного гуманітарного права щодо умов для початку війни та поведінки воюючих сторін як на суходолі, так і на морі. У 1907 р. було проведено 2-гу мирну конференцію у Гаазі за участю 43 держав, на якій було ухвалено нові редакції прийнятих раніше конвенцій, а також низку нових – усього 13 конвенцій. З появою цих документів світ мав стати більш цивілізованим і упорядкованим у такому складному питанні, як війна, що відкрило б можливість для гуманізації збройних конфліктів у всіх аспектах: поводження з військовополоненими та пораненими, заборона застосування певних видів зброї, захист цивільного населення тощо. У контексті досліджуваної проблематики слід зазначити, що у IV конвенції «Про закони і звичаї війни на суходолі» (яка, до речі, чинна й донині) та в додатку до неї «Положення про закони і звичаї війни на суходолі» було передбачено низку статей, спрямованих на захист життя цивільних осіб, їхньої гідності, релігійних переконань і приватної власності. Це, зокрема, ст. 28 («Мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється»), 46 («Сімейна гідність і права, життя фізичних осіб і приватна власність, а також релігійні переконання і обряди повинні поважатися. Приватна власність не підлягає конфіскації»), 47 («Мародерство офіційно забороняється»)². Водночас за ст. 56 цієї конвенції до приватної власності прирівнювалася і власність муніципалітетів, релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ, навіть якщо вона належала державі («Будь-яке захоплення, знищення чи навмисне пошкодження установ такого типу, історичних пам'яток, творів мистецтва та науки забороняється та повинно підлягати судовому переслідуванню»)³.

В умовах розв'язаної 24 лютого 2022 р. Російською Федерацією агресивної війни проти України, яка супроводжується жорстоким насиллям та фізичним знищенням мирного цивільного населення, мародерством, грабежами і розбоєм, проводячи історичний аналіз подібної поведінки російських окупаційних військ та цивільної

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: IV Гаазька конвенція від 18.10.1907 [Електронний ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru_995_222

³ Там само.

окупаційної влади в часи Першої світової війни на території Східної Галичини і Північної Буковини, можна стверджувати, що такі дії російських окупантів є традиційними, а нині вони стали навіть більш жорстокими й цинічними стосовно мирних жителів, що свідчить про глибоку деградацію російського суспільства, яке схвалює такі злочини. Цілковите нехтування нормами міжнародного права з боку Російської Федерації є неприпустимим у сучасному світі і має бути засуджене й отримати відповідне покарання згідно з чинними нормами міжнародного права.

Діяльність російських цивільних органів окупаційної влади, труднощі з продовольством і голод, розорення селянських господарств і занепад промисловості, грабіжницькі реквізиції і конфіскації, здирницьке оподаткування місцевого населення, які проводилися російською окупаційною владою на території Східної Галичини й Північної Буковини в період Першої світової війни, фрагментарно розглядалися в науковій літературі в загальному контексті досліджень соціально-економічного становища населення⁴.

Населення окупованих російськими військами територій Східної Галичини та Північної Буковини зазнало значних втрат людських та матеріальних ресурсів як через воєнні дії, так і в результаті масових реквізицій та конфіскацій майна у селян і поміщиків на потреби армії, зокрема збіжжя, продуктів харчування, а також унаслідок грабунків міських жителів, що доводило місцеве населення до зубожіння та голоду. На жаль, підрахувати загальні обсяги збитків, завданих цивільному населенню тимчасово окупованих українських територій, неможливо, але слід зазначити, що наведені у нашій статті факти були типовими й масовими.

Враховуючи те, що перший активний наступ російських військ здійснювався у серпні – вересні 1914 р., а другий – у травні – вересні 1916 р., тобто в період, коли відбувалося збирання врожаю, значну його частину, яка вціліла під час воєнних дій, було забрано на потреби ворожої армії⁵. Російські війська масово здійснювали самовільні покоси пшениці, жита, ячменю, зеленої маси сіна для годування армійських коней, через що знищувався урожай зернових. Наприклад, у мешканки

⁴ *Берст І.* Соціальне становище населення Східної Галичини і Західної Волині в роки Першої світової війни: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Л., 2009. – 22 с.; *Льницький І.* Проблеми історії першої російської окупації Галичини (1914–1915 рр.) у сучасному науковому дискурсі // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Вип. XIX. – К., 2011. – С. 320–344; *Кучера І.В.* Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917 рр. // Вісник Прикарпатського університету: Історія. – Вип. 23/24. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 194–200; *Лозинська І.Г.* Економічна політика адміністрації Ф.Ф.Трепова у Галичині // Проблеми гуманітарних наук. – Вип. 32. – Дрогобич, 2013. – С. 123–137; *Любченко В.Б.* Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині // Велика війна (1914–1918) і Україна. – К., 2013. – С. 248–300; *Мазур О.* Наслідки війни для села Східної Галичини // Перша світова війна і слов'янські народи: Мат. міжнар. наук. конф. (14–15 травня 1998 р.). – К., 1998. – С. 101–108; *Орлик С.* Економічне становище та податна здатність селян Галичини і Буковини в період російської окупації в часи Першої світової війни // Український селянин. – Вип. 18. – Черкаси, 2017. – С. 93–100; *Її ж.* Фінансова політика російського окупаційного режиму в Галичині та Буковині в роки Першої світової війни (1914–1917 рр.): Дис. ... д-ра іст. наук. – К., 2018. – 806 с.; *Її ж.* Закупівлі та реквізиції у селян Східної Галичини й Буковини під час російської окупації у роки Першої світової війни // Український селянин. – Вип. 21. – Черкаси, 2019. – С. 34–40; *Реєнт О.П.* Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). – К., 2003. – 340 с.; *Мазур О.Я., Сухий О.М.* Українське населення Галичини на початку Першої світової війни: репресивні акції австрійської влади // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Держава та армія. – Вип. 408. – Л., 2000. – С. 73–78; *Мазур О.Я., Патер І.Г.* Галицька «Руїна»: соціально-економічне становище Східної Галичини (1914–1915 рр.) // Там само. – Вип. 584. – Л., 2007. – С. 44–52; *Коріненко П.С., Терещенко В.Д., Старка В.В., Киданюк А.В.* Податки і повинності в галицькому селі (кінець XVIII – середина XX ст.). – Тернопіль, 2016. – 200 с.; *Кучера І., Гайналь Т., Даниляк Р.* Соціально-економічне становище мешканців Східної Галичини під час російської окупації у роки Першої світової війни (1914–1917 рр.) // Грані. – Т. 24. – № 12. – Дніпро, 2021. – С. 5–14; *Orlyk S., Orlyk V.* Control of the Russian occupation authority over the activities of salt factories in Halychyna and Bukovyna in the period of the First World War // Східноєвропейський історичний вісник. – Вип. 10. – Дрогобич, 2019. – С. 85–93; *Orlyk S., Mekheda A.* Natural duties of the population of Eastern Galicia and Northern Bukovyna under conditions of the Russian occupation (1914–1917) // Там само. – Вип. 16 – Дрогобич, 2020. – С. 153–162 та ін.

⁵ *Орлик С.* Економічне становище та податна... – С. 93–100.

с. Шубанці Чернівецької губернії С.Мержович «російські солдати частину скосили, частину потравили біля 20 моргів ярої пшениці і 10 моргів конюшини»⁶; у мешканки с. Луковиця К.Романюк невідомі солдати забрали єдиного коня⁷; на монастирських землях с. Буди, які належали жителю с. Старої Жучки Г.Гублю, солдати накосили ячменю на вісім парокінних возів⁸ та ін. Щоб цивільні мешканці окупованих територій не могли поскаржитися та вказати належність грабіжників до конкретної військової частини, «у всіх солдатів пагони були вивернуті на ліву сторону, щоб неможливо було помітити цифру»⁹. Російські солдати грабували та забирали останнє, залишаючи людей без засобів до існування: В.Конорать, жителька с. Стрілецький Кут, що на Буковині, застала на своїй садибі російських солдатів, які виносили речі з хати й сараїв, і побачила «своє майно розграбованим. Шафи і скрині були розбиті, із яких все до дрібниць винесено»¹⁰. Жителі с. Печенії Перемишльського повіту Львівської губернії, де під час наступу російських військ точилися запеклі бої, повідомляли: «А опісля руські забрали нам худобу, дріб, збіжжя і пашу з обійстя а рослини земних плодів витовкли на полі так що людність тутешня живиться по більшій частині ростками пісної картоплі та капусти»¹¹. У землевласниці Я.Камінської на хуторі Вулька Мазовецька Равського повіту, де десять днів (з 24 серпня 1914 р.) перебували військової 11-го корпусу російської армії, забрали всю худобу і коней, сільськогосподарський інвентар, скирти хліба, усі запаси сіна і конюшини, з комори винесли зерновий хліб, тож «стан хутора у Вулці такий, що крім картоплі і залишків сіна не лишилося нічого»¹². Подібні грабежі з боку російських військ сталися у землевласника К.Канського у с. Голотки Збарзького повіту, де збитки було оцінено в суму 20 923 руб., та в маєтностях дворянина М.Левицького, розташованих у с. Конюшкі Комарнівського повіту та с. Чернихівці Збарзького повіту, внаслідок чого, за оцінками уряду громади і свідків, було завдано збитків у розмірі, відповідно, 675 399 та близько 300 000 корон¹³. Прикметно, що російського підданого, селянина Д.Купаніна, який мав господарство у с. Шкло Яворівського повіту і якого, згідно з офіційною ідеологією, мали «рятувати» російські війська, було, за свідченнями потерпілого, пограбовано вщент: солдати 74-го російського полку «забрали разом 40 возів сіна, 25 возів конюшини, 60 кіп вівса [...] На 4-х моргах землі картопля була скопана солдатами, і зовсім спалили мій паркан. Маючи 66 моргів землі, не маю чим цю землю обсіяти, і моїй родині загрожує голод і холод»¹⁴. Звичайно, подібні випадки були масовими.

Особливо легкою здобиччю для російських військових ставало майно, покинуте власниками, зокрема тими, що виїхали до Австрії. Після розграбування російська цивільна окупаційна влада обліковувала такі маєтки, будинки, крамниці, аптеки тощо. Деяке майно, що залишилося, описували та оцінювали з метою подальшого продажу. Так, за відомостями управління фінансовими справами при військовому генерал-губернаторстві Галичини та Буковини, від продажу конфіскованого майна за період першої окупації (1914–1915 рр.) на рахунки Львівського і Тернопільського казначейств надійшло близько 737 509 руб. 09 коп.¹⁵ Проте реальна сума була значно вищою,

⁶ Державний архів Чернівецької обл. (далі – ДАЧО). – Ф.505. – Оп.1. – Спр.21. – Арк.19.

⁷ Там само. – Арк.33.

⁸ Там само. – Арк.47.

⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). – Ф.363. – Оп.1. – Спр.175. – Арк.29.

¹⁰ ДАЧО. – Ф.505. – Оп.1. – Спр.21. – Арк.12.

¹¹ ЦДІАК України. – Ф.361. – Оп.1. – Спр.134. – Арк.50–50 зв.

¹² Там само. – Ф.363. – Оп.2. – Спр.6. – Арк.1354–1354 зв.

¹³ Там само. – Арк.1412–1415, 1628–1635.

¹⁴ Там само. – Арк.1426.

¹⁵ Орлик С. Фінансова політика російського... – С.700; ЦДІАК України. – Ф.377. – Оп.1. – Спр.89. – Арк.5–9.

ніж зазначено у звіті, оскільки до відкриття Тернопільського казначейства (7 січня 1915 р.) такі кошти передавали до Проскурівського та Кам'янець-Подільського польових казначейств. Крім того, кошти, отримані від продажу конфіскованого майна, здавалися начальниками повітів до державного казначейства за залишковим принципом, тобто після виплати жалувань службовцям різних управлінь військового генерал-губернаторства та певних господарчих витрат на утримання структур цивільної окупаційної влади.

Зважаючи на те, що у ст. 46 положення IV Гаазької конвенції «Про закони і звичаї війни на суходолі» захищалося право приватної власності і наголошувалося на тому, що в умовах окупації приватна власність не підлягала конфіскації країною-загарбником¹⁶, російська окупаційна влада вигадувала різні способи для обходу вимог міжнародного права. Так, було розроблено схему протизаконної конфіскації приватної власності, а саме: 1) встановлювалися короткі терміни пред'явлення права власності на майно; 2) у разі невиконання попереднього пункту через відсутність власника таке майно визнавалося «безгосподарним» і підлягало конфіскації; 3) здійснювався продаж зазначеного майна, а кошти надходили на рахунки польового казначейства (зазвичай на депозит губернатора). Теоретично, у разі появи власника у терміни, встановлені окупаційним законодавством, та надання окупаційній владі підтвердження права власності на зазначене майно, йому мали повернути кошти від продажу цього майна.

Розглянемо механізм дії вищенаведеної схеми незаконної конфіскації приватної власності на прикладі вторгнення російських військ у м. Станіслав Тернопільської губернії 11 серпня 1916 р. Так, окупаційна влада поширила у місті оголошення (трьома мовами: російською, українською, польською), в якому вказувалося: «Усім власникам магазинів і різних фірм міста Станіслава відкрити торгівлю з часу цього оголошення. Магазины, котрі не мають власників і не відкриті до 16 серпня, будуть реквізовані»¹⁷. Після закінчення встановленого терміну окупаційна влада створювала спеціальну комісію (комітет), що фіксувала об'єкти торгівлі, які не відкрилися до зазначеного в оголошенні дня. На цій підставі їх автоматично визнавали такими, що не мали власника, а отже, їхнє майно підлягало конфіскації.

Магістрати, не маючи засобів для виплати жалувань та утримання міського господарства, пропонували залишати кошти від продажів конфіскованого майна на задоволення їхніх потреб, причому в разі повернення власників вони б здійснювали повернення належних їм коштів. Проте начальники повітів як наглядачі від російської окупаційної влади пильно контролювали дії магістратів і не допускали такої можливості, оскільки мали суворі вказівки губернаторів щодо зарахування таких коштів на депозити губернаторів або поліції, які було відкрито у польових казначействах. При цьому всі розуміли, що після надходження у казначейство на депозит губернатора в разі евакуації російських військ ці кошти вже буде неможливо повернути власнику проданого майна.

У вересні 1916 р. магістрат м. Чернівці відкрив дві «Міські крамниці», до яких звозили всі конфісковані товари міста (мануфактурні, галантерейні та гастрономічні)¹⁸. Для прикладу, після чергового продажу таких товарів у жовтні 1916 р. окупаційна влада отримала 4363 руб. 37 коп. і 6701 кор. 22 гел. Більшу частину цих коштів було зараховано на депозит міської поліції і лише деякі суми – на депозити фізичних осіб (аптекарів і торговців – власників проданого майна)¹⁹.

¹⁶ Про закони і звичаї війни на суходолі...

¹⁷ Державний архів Івано-Франківської обл. (далі – ДАІФО). – Ф.636. – Оп.1. – Спр.6. – Арк.57.

¹⁸ ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.167. – Арк.46–46 зв., 49–49 зв.

¹⁹ Там само. – Арк.94.

Після грабежів, вчинених військовими й цивільними чинами вищого рангу, в помешканнях, залишених власниками, орудували особи нижчого рангу – урядники та стражники поліції. Зокрема, показовими є матеріали справи по Коломийському повіту Чернівецької губернії, де збереглися деякі прізвища представників окупаційної влади, які награвували «гостинців» своїм рідним. Так, урядник В.Юдін зібрав чимало «подарунків для своєї дружини» – серед його надбань «десять різних дамських платів, хутро для шуби, дві скатертини, маленький вузький каракулевий комірець, невелике дзеркало у дерев'яній оправі, срібний портсигар, бінокль, два мельхіорових підсвічники, п'ять столових ножів, шість вилок, шість столових і сім чайних ложок з алюмінію»; стражник В.Зятков прихопив «турецьку шерстяну жіночу шаль, пухову подушку і перину»; стражник І.Мартинов – «три скатертини, дві салфетки і шовковий мереживний дамський шарф»; стражник І.Якімов – «три великі пухові подушки, перину-пухову, чотири полотняних підковдри, вісім таких наволочок, одну пару брюк світлої матерії, одну нову дощову парасолю із зламаною ручкою, один невеликий хутряний комір»; О.Таракашкін – «п'ять чоловічих повних костюмів, ношених»; К.Караваєв – «три мереживих фіранки, дитячий фартушок, маленький кусок мережива, шерстяну драпіровку для вікна зеленого кольору»; Ф.Коновалов – «дві скатертини, два простирадла, два полотенця, наволочку, підковдру, чоловічу сорочку» тощо²⁰. Віденське видання «Die Muskete» 1915 р. влучно зобразило такі дії «визволителів» на своєму малюнку (див. ілюстр. 1)²¹.

Ілюстр. 1

Своєрідним грабежем місцевих жителів були вимогання російськими окупантами контрибуцій із захоплених міст для «дарування спокою» від здириства і пограбувань. Під час захоплення російськими військами у вересні 1914 р. м. Чернівці генерал Арютинов вимагав від містян сплати контрибуції у сумі 600 тис. корон виключно золотом і сріблом, погрожуючи, що інакше «козаки знайдуть значно більше»²². Після перемовин за участю митрополита В.Репти суму контрибуції було наполовину зменшено. Кошти потрібно було зібрати і передати російській окупаційній владі до 6-ї год. вечора наступного дня. У разі невиконання висунутих вимог окупанти погрожували населенню вжиттям примусових заходів.

²⁰ Там само. – Спр.85. – Арк.3.

²¹ Див.: *Прокончук І.* Мародери та дикуни: як зображало віденське видання російських солдатів у період Першої світової [Електронний ресурс]: <https://versii.if.ua/novunu/marodery-ta-dykyuny-yak-zobrazhalo-videnske-vydannya-rosijskyh-soldatuv-u-period-pershoji-svitovoyi/>

²² *Оуїт О.* Трошовий обіг на Буковині часів Першої світової війни // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч.13. – К., 2006. – С.54.

Зібрати визначену суму контрибуції було дуже проблематично, оскільки на той час 70% заможного населення Чернівців залишили місто, а тому увесь тягар виплати впав на пересічних містян. Після цього в місті спостерігалось майже повне безгрош'я і злидні²³.

Полковник російської армії Сехін разом зі своїми підлеглими, зайнявши у жовтні 1914 р. м. Коломию, примусив місцеве населення та магістрат заплатити контрибуцію в сумі 55 663 кор. 37 гел., при цьому з каси магістрату було вилучено 7000 кор.²⁴ Слід зауважити, що відповідно до ст. 49 та 51 вищезгаданої IV Гаазької конвенції, збирання грошових внесків на окупованих територіях «має вчинятися лише для потреб армії або управління зазначеною територією», «на підставі письмового наказу та під відповідальність верховного головнокомандувача», і «за кожен внесок вкладникам видається розписка в отриманні»²⁵. У цьому випадку отримання контрибуції мало всі ознаки здириництва з погрозою насильства над жителями Коломиї. Майже через два роки, вже під час другої російської окупації, у листопаді 1916 р., окупаційна влада частково визнала незаконність таких дій, і за розпорядженням чернівецького губернатора частину зазначених коштів (15 тис. руб.) вирішено було повернути мешканцям. Список заможних осіб, у яких збирали кошти, було складено за нотатками, які випадково збереглися у магістраті. Оскільки на час проведення таких виплат у місті перебували не всі жителі, частина їх виїхали за кордон або не дожили до цього часу – фактично було повернуто лише 2012 руб. 32 коп.²⁶

Окремим видом здобичі на захоплених західноукраїнських землях для російських окупаційних військ були банківські установи. Йдеться про більшість місцевих банків і тих, що були засновані на державному австрійському чи приватному капіталі (в тому числі Австро-Угорський банк (мав 12 філій), Галицький акціонерний гіпотечний банк, Галицький земельний гіпотечний банк, Галицький промисловий банк, Рустикальний банк, Галицький народний банк, віденський Union-Bank та ін.), а також філії й представництва іноземних банків (чеських, польських тощо) та інші фінансово-кредитні установи. Частина з них встигли вивезти своє майно та кошти, майно своїх вкладників і документацію вглиб Австро-Угорської імперії або до країн, де розміщувалися головні банківські установи. Деякі місцеві банківські установи (в тому числі повітові каси ощадності, громадські залікові каси тощо) та фінансово-кредитні товариства продовжували свою діяльність (за скороченим переліком банківських операцій) і під час окупації. Ті ж великі банки, що не встигли вивезти цінності, які перебували на зберіганні в коморах схову, кошти, цінні папери та документацію, привертати увагу як військової, так і цивільної окупаційної влади. Зазвичай першими у міста заходили військові, які першими й грабували банківські установи, а все, що залишилося, переходило під контроль цивільної окупаційної влади. Так, у жовтні 1914 р. під час захоплення м. Чернівці у приміщенні філії Австро-Угорського банку представники російської окупаційної влади знайшли замуrowані у стіні підвалу два дерев'яних ящики, у яких містилося 12 287 корон срібною та дрібною монетою і векселі на суму 643 650 кор. 3 гел., які було передано до державного казначейства²⁷. Зазвичай банки припиняли свою діяльність і опечатувалися представниками цивільної окупаційної влади.

²³ Там само.

²⁴ ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.170. – Арк.6.

²⁵ Про закони і звичаї війни...

²⁶ ДАЧО. – Ф.283. – Оп.1. – Спр.170. – Арк.10–10 зв.

²⁷ Там само. – Спр.61. – Арк.1, 4, 6–7.

Населення небезпідставно побоювалося того, що російська окупаційна влада здійснить конфіскацію їхніх вкладів і майна, яке залишилося у банківських коморах схову на збереженні. У відповідь на такі панічні настрої військовий генерал-губернатор Галичини Г.Бобринський 23 жовтня 1914 р. опублікував оголошення, в якому повідомлялося, що «вклади конфісковуватися російською владою не будуть, за винятком тих осіб, які виявляли або виявлятимуть ворожі дії до російської армії і російського уряду і майно котрих буде піддане конфіскації»²⁸. Але під час відступу російських військ улітку 1915 р. обіцянки було забуто, а банки стали об'єктом грабежів.

Так сталося з філією Празького кредитного банку у м. Броди, який напередодні відступу російських військ (6–10 червня 1915 р.) пограбували військові Бродської етапної комендатури за наказом її очільника – полковника князя Черкаського, котрий «особисто відкрив каси банку, хоч і знав, що таке відкриття доручено комісії під головуванням начальника Бродського повіту, причому відкриття було здійснено без дотримання відповідних формальностей, які забезпечували збереження виявлених цінностей»²⁹. Сам князь викрав багато грошей – «не менше до двох мільйонів», а також «виніс два маленьких ящики з діамантами та золотом»³⁰. Підлеглі йому офіцери також набивали кишені і тягли все, що могли винести. У цьому грабунку активну участь взяли офіцери й нижчі чини 22-ї етапної роти, зокрема командир роти Кастальський та діловод Іванов, які винесли по кілька тисяч грошима, а «речей, то й не злічить». У нижчих чинів під час обшуку також було виявлено багато золотих речей³¹. У зв'язку з цим було створено спеціальну слідчу комісію при військовому генерал-губернаторстві з метою підготовки матеріалів для передавання їх до військово-судової частини при головному начальнику постачань армій Південно-Західного фронту для притягнення до відповідальності вищезгаданих військових чинів за втрати, завдані російській казні, а не за факт грабежів приватної власності.

Залишки цінного майна Празького кредитного банку у Бродях, які вціліли після грабежу російськими військовими, було описано комісією, спаковано у 28 дерев'яних ящиків і відправлено в Київську контору Державного банку на ім'я військового генерал-губернатора Галичини. Здебільшого це були золоті і срібні монети, коштовності та срібні, золоті або позолочені столові прибори, що зберігалися у сховищі банку й належали громадянам³².

Особливо жорстоко російські війська грабували місцеве населення Східної Галичини й Північної Буковини під час відступів улітку 1915 та 1917 рр. Адже саме тоді російські війська повністю деморалізувалися і губили свої штучні личини «визволителів» і «благодійників» просто на полі бою. Воєнні поразки і викликане ними почуття ганьби оберталися ненавистю, жорстокістю, звірством саме щодо цивільного населення, яке траплялося на шляху відступу. У місцевих жителів поспішно відбирали (реквізували) худобу, збіжжя, сільськогосподарське знаряддя, продукти харчування, знищували посіви, забирали до війська чоловіче населення, руйнували промислові підприємства тощо³³. У червні 1915 р. перед відступом зі Львова російські інтендантські підрозділи реквізували 56 500 пуд. борошна, 1700 пуд. круп, 1600 пуд. цукру, 2400 пуд. вівса та ячменю, 1700 пуд. гороху та 1600 пуд. квасолі, а також запаси

²⁸ ДАІФО. – Ф.636. – Спр.7. – Оп.1. – Арк.17.

²⁹ ЦДДАК України. – Ф.361. – Оп.5. – Спр.4. – Арк.345.

³⁰ Там само. – Арк.193.

³¹ Там само.

³² Там само. – Арк.1, 246–248, 263–268, 272–280.

³³ Орлик С.В. Закупівлі та реквізиції у селян... – С.34–40.

макаронів, гречки, цикорію, оцту, мила, жита, пшениці та різного насіння³⁴. У липні 1915 р. командир 74-ї етапної роти державного ополчення видав розпорядження відбирати зерновий хліб, продукти харчування у мешканців містечка Гримайлів Скалатського повіту Тернопільської губернії, а нижчим чинам цієї роти дозволено було красти особисті речі з помешкань³⁵. Під час відступу російських військ (15 серпня 1915 р.) було розорено фільварок і маєток поміщика І.Альтштетера у с. Зарубинці Збарзького повіту Тернопільської губернії. З фільварку забрали все майно: близько 3000 пудів зерна пшениці старого і нового врожаю, 250 пудів зерна жита нового врожаю, 580 кіп пшениці у снопах старого врожаю, приблизно 400 кіп вівса у снопах старого врожаю, 50 коней зі збуєю, вози, брички, два фаєтони, три шарабани (один із них на ресорах), 42 вулики з бджолами і 10 порожніх, 24 голови великої рогатої худоби, всю землеробну техніку й обладнання, 1000 пуд. кам'яного та 40 пуд. деревного вугілля, обладнання винокурного заводу. Було розграбовано приміщення маєтку, з якого винесено все цінне майно, в тому числі дві скрині срібних столових предметів, підсвічники, 2 золотих дамських браслети, одяг та білизну тощо. Крім того, багато дерев, які росли на подвір'ї, було зрубано, дерев'яні огорожі подвір'я та загороди для худоби, долівку в хаті було знято на паливо для приготуванні їжі і розпалювання лазні³⁶.

В особливо великих розмірах грабували командири російської армії, начальники цивільної окупаційної влади (міські та повітові) та представники поліції, адже вони мали можливість організувати супроводження і безперешкодний перетин усіх постів (у тому числі митних), якщо майно доставлялося своїм ходом (брички, карети, фаєтони з кіньми), або ж за домовленістю з різними службами Галицьких залізничних шляхів чи армійськими представниками інтендантської служби забезпечити відправлення награбованого в Росію під виглядом казенних вантажів подвійного призначення. Слід зазначити, що вантажі, які належали військовим чинам управління Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини та окремих військових частин, вантажили у вагони й оформляли відповідно до «Шляхових відомостей щодо накладних малої швидкості»³⁷, де відправниками часто вказували підставних осіб – представників різних служб Галицьких залізничних шляхів, «за всією ймовірністю агентів шляхів, особи яких через відсутність документів і провідників встановити неможливо»³⁸, а отже, приховувалася і реальна особа відправника.

Значні потоки вантажів надходили з Галичини до Російської імперії. Лише за два місяці окупації (вересень – жовтень 1914 р.) було здійснено 38 затримань вантажів із Галичини в обсязі 238 товарних місць, вагою 575 пуд. брутто. Затримані вантажі направляли на залізничні колії у відання Київської митниці до з'ясування. Про масовість цього явища свідчили акти та протоколи оглядів багажів і вантажів вагонів вантажних потягів при відправленні зі станцій формування вагонів або під час перевірки вантажів, які перебували в дорозі. Після зіставлення наявного майна з оформленим документально у «Шляхових відомостях щодо накладних малої швидкості» Південно-Західної залізниці було виявлено майно, що не мало стосунку до військового інвентаря чи амуніції³⁹. Пізніше ці факти розглядала

³⁴ Мазур О.Я., Патер І.Г. Галицька «Руїна»... – С.47.

³⁵ Державний архів Тернопільської обл. – Ф.322. – Оп.1. – Спр.662. – Арк.75, 78–79 зв.

³⁶ Там само. – Ф.370. – Оп.1. – Спр.112. – Арк.36–37.

³⁷ ЦДІАК України. – Ф.361. – Оп.5. – Спр.1. – Арк.37–38, 98–100, 117–119, 122–126, 132.

³⁸ Там само. – Арк.88–88 зв.

³⁹ Там само. – Арк.2–5, 9, 37–38, 90, 98–100, 117–119, 122–126, 132, 247.

спеціально створена слідча комісія при військовому генерал-губернаторстві щодо розслідування питань незаконного вивезення приватного майна з Галичини. Адже незаконне вивезення майна, затримка вантажів до з'ясування, серед іншого, спричиняли недостатність на залізниці вантажних вагонів для перевезення необхідної товарної продукції російськими комерсантами⁴⁰, які налагоджували бізнес на тимчасово окупованих територіях⁴¹.

Тих військових чинів, які особисто перетинали кордон з награбованим майном, було ідентифіковано. Наприклад, «полковник Свідерський привіз із собою карету, критий фетон, нову упряж, 40-відрову бочку вина і 80 штук коней», «комендант 4 етапу Вишневський привіз з собою 18 коней із яких 14 продав», «полковник Трофімов привіз із собою критий екіпаж на гумовому ході і пару коней», «комендант етапу (номер етапу невідомий) Грохольський – 120 штук рогатої худоби і карету», «поліцейські стражники М.Кошель, О.Кошель, І.Бондаревський, Г.Семенов і Г.Дударенко, привезли з собою дві підводи речей (20 ящиків і сундуків, мотоциклетка та ін.), 18 коней і дві брички, [...] окрім того вони пригнали 11 коней і двоє екіпажів, котре за їх заявами належало начальнику Жолківського повіту Зубову», а прибулий до м. Острогож 10 червня 1915 р. «прапорщик 2-ї команди одужуючих Єфімов привіз із собою екіпаж і пару коней, у подальшому проданих острозькому міському старості за 550 руб.»⁴² і т. д. Таку «доблесть» російського війська увічнено на австрійській листівці (див. ілюстр. 2).

Ілюстр. 2

⁴⁰ Петрович І. [Крип'яквич І.]. Галичина під час російської окупації: Серпень 1914 – червень 1915. – [Б. м.], 1915. – С.49.

⁴¹ Орлык S. Polityka celna Imperium Rosyjskiego na okupowanych terenach Galicji i Bukowiny w okresie pierwszej wojny światowej // Nowa Ukraina. – №16/17. – Kraków; Przemyśl, 2017. – S.6–7.

⁴² ЦДІАК України. – Ф.361. – Оп.5. – Спр.1. – Арк.3.

Особливо винахідливими були чини цивільної окупаційної влади, котрі орудували в тилу і при відступі російських військ разом з казенним майном вантажили у вагони награвані речі, які в документах не згадувалися, а тому не привертали увагу відповідної слідчої комісії: «під прапором казенного добра» проходили «люстри, канделябри», «роялі, клітки з папугами, грамофони й інші предмети розкішного мирного життя»⁴³. Зокрема, у червні – липні 1915 р. на станції Проскурів без документів «було виявлено три вагони, завантажені сигаретами (всього в кількості 2½ мільйонів штук)», «п'ять вузькоколієних вагонів з листовим тютюном і один з сигарами з Галичини»; на станцію Рівне 1 серпня 1915 р. прибули 4 вагони з казенним вантажем, в яких «були виявлені рояль червоного дерева, буфет також червоного дерева, гардероб та інші предмети домашньої обстановки», в тому числі картини, меблі, посуд, «килими, бронзові й порцелянові речі, столову білизну, срібло, мисливські рушніці, чоловічі і дамські костюми і всілякі предмети домашнього вжитку»; «на перегоні Верба – Дубно у вагонах потягу №94 виявлено шістнадцять бочок з винним спиртом, які супроводжувалися городовим міста Львова» у м. Броди в розпорядження начальника Бродського повіту. Чини градоначальства Львова разом із казенним майном вивозили «автомобілі, велосипеди, коней, екіпажі, медикаменти, різну зброю та ін.»; з 9 по 11 червня 1915 р. у напрямку м. Рівне проїхали «біля 200 різних екіпажів (в т. ч. карета) з кіньми, в яких знаходилися городові» та різні чини поліції⁴⁴. А З.Коршкнова – дружина призначеного у Східній Галичині начальника повіту – багатіла не щодня, а щогодини: «здійснювала великі вклади грошей у Бердичівське казначейство», де станом на липень 1915 р. «мала більше 18 тисяч рублів»⁴⁵.

Російські війська та цивільна окупаційна влада, маючи досвід стрімкого відступу влітку 1915 р., коли грабунки набували хаотичного, непідготовленого характеру, напередодні другого виведення російських військ, яке очікувалося влітку 1917 р., вирішили більш ретельно розробити план евакуаційного процесу. Суть його полягала в організації раптового проведення реквізицій (до офіційного оголошення евакуації), щоб позбавити місцевих господарів можливості загнати свою худобу в ліси або на темні вигони, сховати гужовий транспорт та інший реманент і майно. Для цього заздалегідь створювали спеціальні комісії та гуртові військові команди, які вели облік наявної рогатої худоби, а окупанти особливо підкреслювали, що «необхідно поклопотатися про достатню кількість підвід», щоб завантажити казенне⁴⁶ та награване майно. На нараді управління комісара Тимчасового уряду Сторожинецького повіту Чернівецької губернії 11 липня 1917 р. акцентувалася увага на необхідності проведення термінової реквізиції всіх засобів перевезення, коней і упряжі загальною кількістю 97 парокінних підвід, потрібних для евакуації російських військових частин та цивільної окупаційної влади Сторожинецького повіту. Водночас було вирішено «у випадку евакуації гнати реквізовану худобу гуртами через поля. Таким чином, по-перше, буде зменшено витрати на годування худоби, а по-друге, сприятиме знищенню посівів»⁴⁷. Проблему гужового транспорту під час відступу російських військ зазвичай вирішували радикально: у с. Великі Мости Сокальського повіту Львівської губернії на громаду в 5 тис. душ залишили 10 коней, а у Кіцманському повіті Чернівецької губернії забрали 35% худоби⁴⁸.

⁴³ Там само. – Арк.9.

⁴⁴ Там само. – Арк.4–4 зв., 9–9 зв.

⁴⁵ Там само. – Арк.64–64 зв.

⁴⁶ ДАЧО. – Ф.957. – Оп.1. – Спр.9. – Арк.3.

⁴⁷ Орлик С.В. Закупівлі та реквізиції... – С.38; ДАЧО. – Ф.957. – Оп.1. – Спр.9. – Арк.2–3 зв.

⁴⁸ Коріненко П.С., Терещенко В.Д., Старка В.В., Киданюк А.В. Податки і повинності... – С.66.

Підсумовуючи, слід зазначити, що випадки мародерства, грабежів та розбою відносно населення Східної Галичини та Північної Буковини з боку російських військ та встановленої у тилкових районах російської цивільної окупаційної влади у період Першої світової війни, попри їх значну кількість, майже не документувалися. Визначити загальні збитки, яких зазнало цивільне населення від російської окупації, проблематично, однак встановлені нами численні факти свідчать про те, що вказані злочинні дії були типовими й масовими, що було і залишається донині характерним для російської окупаційної армії. Такі дії російської армії та російської окупаційної влади щодо цивільного населення на захоплених територіях є порушенням норм міжнародного гуманітарного права. У свою чергу, міжнародне гуманітарне право має удосконалюватися, оскільки сучасна війна змінила своє обличчя, стала гібридною (відбувається без оголошення війни), що пов'язано з намаганням вийти за рамки чинного міжнародного права й таким чином уникнути відповідальності. І, як і сто років тому, сьогодні Росія, здійснюючи збройну агресію на українській землі, залишається державою-агресором і державою-окупантом, а дії представників її військових підрозділів демонструють нечувану жорстокість і цинізм, особливо щодо мешканців територій, на які ступила нога «російських визволителів», котрі «звільняють» мирних жителів не лише від майна, а й від життя. Злочини російських окупантів у Київській обл. (у містах Буча, Ірпінь, Гостомель та інших населених пунктах), вчинені після віроломного вторгнення на територію суверенної держави України 24 лютого 2022 р., годі й порівнювати з поведінкою окупантів попередніх світових війн за жорстокістю, звірствами щодо цивільного населення. І все це відбувається у ХХІ ст., коли у цивілізованих країнах пропагується пацифізм, гуманізм, людяність, емпатія, повага й милосердя до ближнього, а в Російській Федерації вся пропаганда побудована на ненависті, брехні, невіглатстві, неповазі до громадян інших держав.

REFERENCES

1. Berest, I. (2009). *Sotsialne stanovyshe naselennia Skhidnoi Halychyny i Zakhidnoi Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny* (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv. [in Ukrainian].
2. Ihnytskyi, I. (2011). Problemy istorii Pershoi rosiiskoi okupatsii Halychyny (1914–1915 rr.) u suchasnomu naukovomu dyskursi. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.*, 19, 320–344. [in Ukrainian].
3. Korinenko, P.S., Tereshchenko, V.D., Starka, V.V., Kydaniuk, A.V. (2016). *Podatky i povynnosti v halyskomu seli (kinets XVIII – seredyna XX st.)*. Ternopil. [in Ukrainian].
4. Kuchera, I. (2013). Polityka rosiiskoi okupatsiinoi administratsii u Skhidnii Halychyni u 1914–1917 rr. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu: Istorii*, 23-24, 194–200. [in Ukrainian].
5. Kuchera, I., Hainal, T., & Danyliak, R. (2021). Sotsialno-ekonomichne stanovyshe meshkantsiv Skhidnoi Halychyny pid chas rosiiskoi okupatsii u roky Pershoi svitovoi viiny (1914–1917 rr.). *Hrani*, 24(11), 5–14. [in Ukrainian].
6. Liubchenko, V. (2013). Rosiiska okupatsiina administratsiia u Halychyni ta na Bukovyni. *Velyka viina (1914–1918) i Ukraina*, 1, 248–300. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Lozynska, I. (2013). Ekonomichna polityka administratsii F.F.Trepova u Halychyni. *Problemy humanitarnykh nauk*, 32, 123–137. [in Ukrainian].
8. Mazur, O. & Pater, I. (2007). Halytska "Ruina": sotsialno-ekonomichne stanovyshe Skhidnoi Halychyny (1914–1915 rr.). *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika": Derzhava ta armii*, 584, 44–52. [in Ukrainian].
9. Mazur, O. & Sukhyi, O. (2000). Ukrainian population of Galicia at the beginning of the First World War: repressive actions of the Austrian authorities. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika": Derzhava ta armii*, 408, 73–78. [in Ukrainian].
10. Mazur, O. (1998). Naslidky viiny dlia sela Skhidnoi Halychyny. *Persha svitova viina i slovianski narody*, 101–108. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Ohui, O. (2006). Hroshovi obih na Bukovyni chasiv Pershoi svitovoi viiny. *Spetsialni istorichni dystypliny: pytannia teorii ta metodyky*, 13, 48–86. [in Ukrainian].
12. Orlyk, S. & Mekheda, A. (2020). Natural duties of the population of Eastern Galicia and Northern Bukovyna under conditions of the Russian occupation (1914–1917). *Skhidnoievropeiskyi istorichniy visnyk*, 16, 153–162.
13. Orlyk, S. (2017). Ekonomichne stanovyshe ta podatna zdatnist selian Halychyny i Bukovyny v period rosiiskoi okupatsii u chasy Pershoi svitovoi viiny. *Ukrainskyi selianyn*, 18, 93–100. [in Ukrainian].
14. Orlyk, S. (2017). Polityka celna Imperium Rosyjskiego na okupowanych terenach Galicji i Bukowiny w okresie pierwszej wojny światowej. *Nova Ukraina*, 16/17, 5–11. [in Polish].
15. Orlyk, S. (2018). Finansova polityka rosiiskoho okupatsiinoho rezhymu u Halychyni ta Bukovyni v roky Pershoi svitovoi viiny (1914–1917 rr.). *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Orlyk, S. (2019). Zakupivli ta rekvizytii u selian Skhidnoi Halychyny i Bukovyny pid chas rosiiskoi okupatsii u roky Pershoi svitovoi viiny. *Ukrainskyi selianyn*, 21, 34–40. [in Ukrainian].

17. Orlyk, S.V. & Orlyk, V.M. (2019). Control of the Russian occupation authority over the activities of salt factories in Halychyna and Bukovyna in the period of the First World War. *Skladnoievropeiskiy istorychnyi visnyk*, 10, 85–93.
18. Prokopchuk, I. (2022). *Marodery ta dykuny: yak zobrazhalo videnske vydannia rosijskykh soldatuv u period Pershoi svitovoi*. Retrieved from: <https://versii.if.ua/novunu/marodery-ta-dykuny-yak-zobrazhalo-videnske-vydannya-rosijskykh-soldatuv-u-period-pershoi-svitovoi/> [in Ukrainian].
19. Reient, O. (2003). *Ukraina v impersku dobu (XIX – pochatok XX st.)*. Kyiv. [in Ukrainian].

Svitlana ORLYK

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
 Professor at Department of History, Archaeology,
 Informational and Archival Affairs,
 Central Ukrainian National Technical University
 (Kropyvnytskyi, Ukraine), svitlana.orlik@gmail.com
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6280-9273>

Marauding, Plundering and Brigandage of Russian Occupation Forces in Eastern Halychyna and Northern Bukovyna During the World War I

Abstract. The purpose of the work to highlight the problem of marauding, plundering and brigandage committed by the Russian occupation authorities against civilian population on the temporarily occupied Ukrainian territories of Eastern Halychyna and Northern Bukovyna during the World War I, that was actualized in connection with the war started by Russia against Ukraine in February 2022. General scientific and special historical **methods of research** were used, such as causal chain method, system analysis, historical-comparative, retrospective, historical-typological, historical-genetic and others. **Scientific novelty** is a special analysis, for the first time in historiography, of the behaviour of Russian occupation forces and civil occupation authorities on the territories of Eastern Halychyna and Northern Bukovyna during the Great War, which had manifested itself in the form of marauding, plundering and robbery aimed at inhabitants of occupied territories. **Main results of the study.** The attention is focused on the norms of international humanitarian law adopted before the World War I regarding the protection of life, dignity, religious beliefs, and private property of the civilian population during armed conflicts. Based on archival documents, concrete evidence of the marauding, plundering and brigandage committed by Russian occupation authorities against civilian population on the temporarily occupied territories of Western Ukraine are given, the considered facts were typical and mass. Special attention is paid to the total requisition of grain, foodstuff for the needs of the army from the peasants and landowners, confiscation of property abandoned by its owners, bank deposits and property kept in banking institutions, looting of the personal property of residents in the occupied territories, extortion of indemnities from residents of cities and other actions of Russian army and Russian occupation authorities. Attention is paid to the peculiarities of the transportation of looted property during the evacuation of Russian army. **Conclusions.** Cases of marauding, plundering and brigandage aimed at civilian population of Eastern Halychyna and Northern Bukovyna, which were committed during the Great War by the Russian troops and Russian civil occupation authorities established in hinterland districts, were mass, cruel, and accompanied by deliberate destruction of private houses and property, that caused poverty and starvation of the local population.

Keywords: World War I, Eastern Halychyna, Northern Bukovyna, marauding, plundering, civilian population, convention.